

3. Солоненко Н. Економіка охорони здоров'я : навч. посіб. / Надія Солоненко. - К. : Вид-во НАДУ, 2005. - 416 с.

4. Торбас О. М. Розвиток організаційно-правових засад місцевого самоврядування у сфері охорони здоров'я / О. М. Торбас // Економіка та держава. - 2010. - № 2. - С. 35-42.

5. Торбас О. М. Державне регулювання розвитку ринкових механізмів в системі охорони здоров'я на місцевому рівні в Україні / О. М. Торбас // Економіка та держава. - 2011. - № 4. - С. 129-131.

6. Управління охороною здоров'я територіальної громади : монографія / за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. - К. : НАДУ, 2009. - 152 с.

7. Удосконалення організаційно-правових засад місцевого самоврядування в галузі охорони здоров'я : метод. рек. / за ред. І. М. Солоненка. - К. : НАДУ, 2008. - 40 с.

Василь Купрійчук,

кандидат наук з державного управління,

докторант кафедри соціальної

і гуманітарної політики НАДУ

Українська преса 1917-1920 років як джерело вивчення державотворчих процесів гуманітарного розвитку в добу національної революції

У статті розглянуто періодику України як масове історичне джерело дослідження гуманітарного розвитку періоду Української революції 1917-1920 рр. Досліджено загальні тенденції формування і функціонування газетної періодики України в період Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР, проаналізовано тематику і зміст опублікованих матеріалів періодичних видань.

Ключові слова: гуманітарний розвиток, газетна періодика, освіта, наука, культура, Центральна Рада, Гетьманат, Директорія УНР.

The article deals with periodicals of Ukraine as a massive source of historical research humanitarian rozvytkuv period of the Ukrainian revolution in 1917-1920 investigated the general trends of formation and functioning of the newspaper periodicals in Ukraine during the Central Council, Hetman, UPR Directory, analyzed themes and content of published materials periodicals.

Key words: human development, newspaper periodicals, education, science, culture, the Central Council, the hetman, the Directory of the UNR.

Постановка проблеми. Утвердження України як суверенної держави, системна трансформація українського суспільства активізували інтерес вітчизняної історичної науки до джерельної бази з історії національного відродження, культурологічного осягнення розмаїття духовної спадщини

українського народу, тобто тих чинників, які є невід'ємною складовою демократичного державотворення. У цьому зв'язку однією з важливих і актуальних проблем історичної науки є дослідження періодики, своєрідної духовної скарбниці подій і фактів, - зосередження величезної кількості матеріалів, що становлять багату джерельну базу для вивчення гуманітарного розвитку періоду Української революції 1917-1920-х рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить, що українській пресі 1917-1920 рр. як джерелу вивчення державотворчих процесів гуманітарного розвитку в добу національної революції приділяли увагу численні вітчизняні науковці. Питання розвитку науки, освіти й культури, в тому числі й преси за доби Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР розглядалися безпосередніми учасниками національно-визвольних змагань - М.Грушевським, В.Винниченком, Д.Дорошенком, П.Христюком, М.Шаповаловим та ін.

Для дослідження проблем гуманітарного розвитку, аналізу матеріалів української періодики як масового історичного джерела велике значення мають ґрунтовні праці українських учених Г.Боряка, І.Войцехівської, Я.Грицака, Я.Дашкевича, М.Дмитрієнко, Л.Дубровіної, Я.Ісаєвича, Я.Калакури, І.Кураса, Ю.Мицика, Р.Пирога, Ю.Пінчука, В.Потульницького, О.Реєнта, М.Романюка, В.Смоля, П.Соханя, П.Тронька, В.Ульяновського та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Уже дев'ять десятиліть Українська національна революція перебуває в епіцентрі наукових дискусій, породивши велику кількість різноманітної літератури загального характеру. При цьому не дослідженими належним чином залишається низка ключових питань гуманітарного розвитку доби Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР. У зв'язку з цим особливого значення набуває подальше вивчення документів періоду Української революції, створеної нею преси - як свідка епохи, її компонента, незамінного джерела інформування суспільства про гуманітарні, соціально-економічні заходи, пов'язані з реалізацією внутрішньополітичних проблем України.

Мета статті полягає в тому, щоб на підставі аналізу газетної періодики України 1917-1920 рр. з'ясувати її інформативні можливості для вивчення гуманітарного розвитку українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Справжній ренесанс української періодики пов'язаний з Українською революцією 1917-1920 рр. та відновленням української державності. До 1917 р. в Україні більшість складала російськомовні видання. І лише з початком революції 1917 р. в Україні, особливо в період створення і становлення Центральної Ради, Української Народної Республіки, в руслі відродження української державності засновуються нові українські видання, відкриваються можливості для їх вільного розвитку.

Українська періодика цього часу дуже різноманітна як за змістом, так і за напрямками. Це - державні, партійні, військові, профспілкові, кооперативні, просвітницькі, релігійні й інші видання. Друковані органи українських урядів: "Вісті з Української Центральної Ради" (Київ), "Вісті краюї преси" (Київ), "Вісник Генерального секретаріату Української Народної Республіки" (Київ), "Вісник Ради Народніх Міністрів Української Народної Республіки" (Київ), "Державний Вісник" (Київ), політичних партій та громадських організацій: "Вечер" (Київ), "Відродження" (Київ), "Вільне життя" (Одеса), "Вільне слово" (Золотоноша), "Вільний голос" (Полтава), "Волинська газета" та "Волинська народня газета" (Житомир), "Вперед" (Катеринослав), "Громада" (Кам'янець-Подільський), "Громадське слово" (Київ), "Дніпро" (Херсон), "Звенигородська думка", "Земля и воля" (Харків), "Кієвлянин", "Київська земська газета", "Лубенщина", "Молодая Украина" (Одеса), "Народне життя" (Катеринослав), "Народне слово" (Біла Церква), "Народне слово" (Чернігів), "Народня воля" (Київ; Кам'янець-Подільський), "Наш голос", "Наш шлях" (Кам'янець-Подільський), "Наша справа" (Катеринослав), "Наше село", "Наше слово", "Нова рада" (Київ), "Новий шлях" (Кам'янець-Подільський), "Поділля" (Кам'янець-Подільський), "Полтавська громада", "Промінь" (Київ), "Рідне слово" (Полтава) та ін. чимало місця відводили матеріалам гуманітарного розвитку [1].

Участь провідних українських публіцистів того часу - Христини Алчевської, Сергія Єфремова, Володимира Винниченка, Михайла Грушевського, Миколи Василенка, Володимира Науменка, Симона Петлюри, Івана Огієнка, Михайла Туган-Барановського, Христофора Барановського, Миколи Вороного, Володимира Самійленка, Миколи Зерова, Аркадія Степаненка, Кирила Осьмака, Григорія Чупринки та інших відомих українських діячів визначали рівень газети та її вплив.

Класифікація газетної періодики проводилася за різними змістовими ознаками, що всебічно віддзеркалюють специфіку історичного періоду та розвитку суспільно-політичних процесів, хід революції та громадянської війни: за походженням та призначенням, мовою, хронологією, періодичністю, географічною локалізацією. Походження та призначення відображались у таких ознаках, як суспільно-політичний характер, зокрема, газетах за Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР, органів політичних партій (291 газета), органів управління та самоврядування (129); просвітницькі та громадські організації - кооперативні, товариства "Просвіта", селянські спілки, церковні громади та ін. (145) тощо.

За хронологічним принципом кількісні показники: в 1917 р. - 182, в 1918 р. - 306, у 1919 р. - 243, у 1920 р. - 70 газет. За мовним принципом: російською мовою - 438; україномовні видання - 286 назв. 27 газет одночасно друкували матеріали українською та російською мовами.

За своєю географією друковані органи виходили в 114 містах. Найбільша кількість газет - у м. Києві і Харкові. Газети активно поширювалися у Катеринославській, Київській, Подільській, Полтавській, Харківській, Херсонській губерніях, у Поліському окрузі. Найменша кількість газет виходила у Волинській, Чернігівській, Таврійській губерніях, Холмщині і Підляшші, Галичині [2].

Тематика української преси, присвяченої проблемам гуманітарного розвитку, дуже різноманітна. 41% публікацій торкаються проблем відродження української мови, літератури і мистецтва, товариств "Просвіта", 31% - становлення національної початкової, середньої та вищої школи і науки, 25% - газетної і видавничої справи, 3% - становлення державної системи охорони пам'яток історії та культури.

Найважливішими напрямками гуманітарного розвитку і національно-культурного життя України періоду Української революції, що відображалися пресою, є:

- розвиток української мови;
- активізація процесу створення державних структур освіти, науки, культури;
- розбудова національної початкової, середньої, вищої школи, зокрема заснування українських гімназій і ліцеїв, державних українських університетів, Академії наук України, Всеукраїнської бібліотеки АН України;
- розвиток національного мистецтва, зокрема утворення Української Академії мистецтв;
- шляхи активізації просвітницького руху, розвитку товариств "Просвіта" практично в усіх регіонах країни;
- організація діяльності державних і громадських структур охорони пам'яток історії та культури;
- становлення національної видавничої справи [3].

Особливий інтерес становлять матеріали, які відображають зусилля передової української інтелігенції у боротьбі з русифікацією суспільного й духовного життя, зокрема в період панування денікінської та більшовицької влади в Україні. Преса активізувала зусилля української громадськості на боротьбу проти спроб антиукраїнських сил загальмувати процес становлення й розвитку української освіти й науки.

Періодичні видання активно пропагували спроби державних освітніх структур, намагання української еліти, особливо за Центральної Ради та Української Гетьманської Держави, інтегруватися в європейський культурний процес шляхом впровадження найсучасніших європейських і вітчизняних здобутків у галузі національної освіти. На сторінках відображалися успіхи в українізації шкіл, становленні системи національної освіти, друкувалися розповіді про відкриття українських державних університетів у Києві

та Кам'янці-Подільському, історико-філологічного факультету у Полтаві, заснування кафедр української мови, літератури, історії, права, створення Української Академії наук у Києві, Української археологічної комісії, Державного архіву та інших наукових установ [4].

Газетна періодика України 1917-1920 рр. є важливим джерелом вивчення особливостей становлення і розвитку української початкової, середньої і вищої школи та науки за часів Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР. Під рубриками "Українська освіта", "Українська мова в державних школах", "Вища початкова школа", "Наше шкільництво" публікувалися статті й кореспонденції, що мали високий коефіцієнт інформаційної насиченості.

Основними темами цієї проблематики стали роль і місце учителя в українському суспільстві, підготовка педагогічних працівників, впровадження в шкільне життя українознавчих дисциплін, створення для учнів та вчителів належних матеріально-побутових умов тощо [5].

Привертають увагу газетні публікації щодо недопущення спрощеного підходу у розв'язанні проблеми українізації шкільного життя. У зв'язку з цим утверджувалася думка про те, що українізація школи спрямовувалася не тільки на її націоналізацію, а й на демократизацію.

Вивчення інформативних можливостей опублікованих матеріалів переконує в тому, що найбільше місце на сторінках періодичних видань відводилося висвітленню питань розвитку середньої школи за доби Української Держави.

Відзначимо, що, на відміну від гетьманського періоду, в українській пресі за Директорії дуже рідко трапляються матеріали про практичні результати реформування шкільництва, зокрема середньої освіти. Це пояснюється нетривалим існуванням і нестабільним становищем політичної влади [6].

Газетна періодика України є важливим джерелом вивчення розвитку вищої освіти і науки у період визвольних змагань. Більшість публікацій про розвиток вищої освіти і науки в Україні в період 1917-1920 рр. припадає на добу Гетьманату. І це не дивно. Адже за часів Української Держави було засновано Українську Академію наук, Київський державний український університет, Кам'янець-Подільський державний університет, створено державну Українську археологічну комісію, Національну бібліотеку, Державний архів, Археологічний комітет та інші наукові установи [7].

У періодичних виданнях систематично з'являлися матеріали, що відображали певні зміни в мовній політиці, пов'язані насамперед із українізацією державних органів і установ.

Багато місця відводила українська преса питанням вивчення української мови державними службовцями. Постійними для періодичних видань стали повідомлення про відкриття і роботу курсів української мови. Під

характерними назвами "Курси української мови", "Курси української мови і діловодства", "Український правопис" вміщувалися статті й кореспонденції, що свідчили про актуалізацію в громадській свідомості таких питань, як запровадження української мови і українознавства в усіх регіонах України.

Привертають увагу як у центральній, так і місцевій пресі матеріали дискусії, що розгорнулася в суспільстві щодо надання українській мові статусу державної, але на сторінках більшості російськомовних газет друкувалися антиукраїнські виступи, і йшли вони з різних таборів - від лібералів до радикалів. Трибуною і рупором цих представників російськомовного населення в Україні стала ультрашовіністична газета "Кієвлянин". А на сторінках українських газет, насамперед, "Відродження", "Нова Рада", "Робітнича газета" постійно публікувалися матеріали, що відображали погляди українських кіл на цю проблему [8].

На увагу заслуговують газетні публікації, що відзеркалювали ставлення до українознавства в період денікінщини. Під характерними призабутими за роки Української революції заголовками "Єдинство Росії", "Малороссія і самостійність", "К вопросу о самостийности", "Россія или Украина", "Конец самостийности" російські газети відображали погляди тих російських верств, які прагнули витіснити українську культуру і мову з широкого політичного і культурного вжитку і повернути її до приниженого становища, як за царату [9].

Тогочасна періодика серед газетних матеріалів з проблем української культури містить публікації на теми літературного життя. Багато статей періодичних видань присвячено Тарасу Шевченку, Івану Франку, Лесі Українці, Івану Котляревському, Михайлу Коцюбинському, Івану Нечую-Левицькому, Григорію Сковороді, Івану Карпенку-Карому, Леоніду Глібову та іншим видатним українським письменникам.

У періодичних виданнях і насамперед у газетах "Відродження" (Київ), "Вільне життя" (Одеса), "Волинська газета" і "Волинська народня газета" (Житомир), "Наша справа" (Катеринослав), "Нова Рада" та "Робітнича газета" (Київ), "Черниговская земская газета" вміщувалися матеріали, в яких робилася спроба подати розвиток української літератури в історичному контексті [10].

Матеріали, присвячені аналізу літературних процесів за доби Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР, публікувалися переважно в суспільно-політичних та просвітницьких газетах. Це дає підставу зробити висновок про те, що періодика, використовуючи всю жанрову різноманітність подачі матеріалів, широко висвітлювала один із найважливіших аспектів національної культури - процес відродження й розвитку української літератури [11].

На матеріалах газет простежено процес створення і діяльності українських вищих мистецьких шкіл, драматичних і музичних театрів, самодіяль-

них гуртків, кінематографу, становлення національної театральної і музичної критики тощо.

Газетна періодика того часу є систематизовано-хронологічним джерелом, яке містить різноманітну інформацію, охоплюючи всі сторони просвітянського руху в Україні у 1917-1920 рр.

Велику кількість газетних матеріалів становлять ті, що висвітлюють проблеми створення та діяльності пам'яткоохоронних державних установ, а також реконструкції і влаштування нових музеїв, встановлення пам'ятних знаків і пам'ятників.

Досить докладно відображені здобутки в розвитку видавничої справи. Серед них публікації про заснування і діяльність українських видавництв, видання шкільних підручників, навчальної, суспільно-політичної, історичної, наукової і науково-популярної, художньої літератури [12].

Висновки. Таким чином, найважливішими напрямками вивчення державотворчих процесів гуманітарного розвитку періоду Української революції, що висвітлювалися в пресі, є:

- розвиток української мови;
- активізація процесу створення державних структур освіти, науки, культури;
- розбудова національної початкової, середньої, вищої школи, зокрема заснування українських гімназій і ліцеїв, державних українських університетів, Академії наук України, Всеукраїнської бібліотеки АН України;
- шляхи активізації просвітницького руху, розвитку товариств "Просвіта" практично в усіх регіонах країни;
- становлення національної видавничої справи.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому вивченні газетної періодики та виробленні конкретних пропозицій щодо шляхів застосування досвіду державної політики у сфері гуманітарного розвитку в роки Українського державотворення 1917-1920 рр. для розв'язання актуальних проблем сучасного гуманітарного розвитку та культурного будівництва в Україні.

Дослідження періодики з погляду джерелознавства становить великий науковий інтерес для істориків при розробці питань створення наскрізного конструктивного демократичного стрижня державницької, національної та суспільної ідеології України.

Список використаних джерел

1. Рудий Г. Я. Преса України 1917-1920 рр. як об'єкт дослідження української культури: джерелознавчий і методологічний аспекти / Г. Я. Рудий. - К. : Ін-т історії України НАН України, 2005. - 503 с.
2. Губа П. І. Українське відродження: спроба джерелознавчої оцінки вітчизняної преси 1917-1920 рр. / П. І. Губа. - Черкаси : ЧДТУ, 2002. - 263 с.

3. *Його Ж.* Газетна періодика - джерело вивчення проблем української культури 1917-1920 рр. / Ж. Його. - К. : [Б. в.], 2000. - 227 с.

4. *Рудий Г. Я.* Преса Української держави (1918 р.) / Г. Я. Рудий. - К. : [Б. в.], 1996. - 176 с.

5. *Животко А. П.* Історія української преси / А. П. Животко [упоряд., авт., іст. біограф. нарис та приміт. М. С. Тимошик]. - К. : Наша культура і наука, 1999. - 354 с.

6. *Зленко П.* Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. / П. Зленко // Укр. кн. - Львів, 1938. - Ч. VI/VII.

7. *Конотиенко И. И.* Источниковедческий анализ периодической печати Украины (1917-1926 гг.) : учеб. пособ. / И. И. Конотиенко. - Днепропетровск : [Б. в.], 1978. - 84 с.

8. Наше минуле : Журнал історії, літератури і культури. - К. : Видавн. т-во "Друкар", 1919. - № 1-3.

9. *Дмитрієнко М. Ф.* Більшовицька преса України 1917-1918 рр. як історичне джерело / М. Ф. Дмитрієнко. - К. : Наук. думка, 1967. - 176 с.

10. Одеська періодична преса років революції та громадянської війни, 1917-1921 / упоряд. Г. Д. Штейнванда ; передм. та ред. С. Л. Рубінштейна. - Одеса, 1929. - 175 с.

11. Книгарь. Літопис українського письменства. - К. : Видавн. т-во "Час", 1917. - № 1-4 ; 1919. - № 17.

12. *Рудий Г. Я.* Проблеми національного мистецтва в пресі України за доби Центральної Ради (за підсумками контент-аналізу) / Г. Я. Рудий // Історія України: маловідомі імена, події, факти (збірник статей) / ред. кол. : В. Ю. Пушкін (відп. ред.) та ін. - К. : Рідний край, 2000. - Вип. 11. - С. 457-467.

Ольга Петроє,

кандидат наук з державного управління, доцент,

доцент кафедри соціальної

і гуманітарної політики НАДУ

Концептуалізація ідей соціального діалогу в зарубіжній суспільній думці

У статті здійснено аналіз ключових ідей соціального діалогу, розкрито джерела їх виникнення та розвитку. Доведено, що оформлення сучасної концепції соціального діалогу пов'язане з процесами "інформаційного суспільства" та "суспільства знань".

Ключові слова: соціальний діалог, солідарність, соціальна гармонія, питання співпраці між працею і капіталом, суспільний договір, виробнича демократія, соціальне партнерство, соціальна ринкова економіка.